

LOZANO, Irene (2005).

Lenguas en guerra.

Pozuelo de Alarcón: Espasa Calpe. 206 p.

A la nova i majestuosa estació de Saragossa —on arriben els TGV o AVE— en una estona de lleure vaig trobar aquest volum al quiosc. Mereixedor del Premio Espasa de Ensayo 2005, l’hi va atorgar un jurat format per Jon Juaristi, Amando de Miguel, Vicente Verdú i Pilar Cortés. Amb aquest jurat, l’obra ha de ser, com és, una diatriba contra el plurilingüisme hispànic, dins la ja vella tradició de Gregorio Salvador o de Juan Ramón Lodares, desaparegut fa poc. Veiem què diu.

Al primer capítol Lozano, que recorre a Chomsky, a Pinker i, abusivament, a Humboldt, presenta la llengua com a eina de comunicació i gairebé gens com a símbol d’identitats. Aquest repàs de la llengua com a capacitat innata de comunicació no és res més que un suport per a afirmar més endavant que el castellà és la

«lengua de comunicació acceptada y libremente asumida» o que no hi ha identitats col·lectives sinó individuals: «Los aspectos accesorios de las lenguas están relacionados con las naciones, los esenciales nos demuestran que la lengua pertenece al individuo» (p. 68), «por eso las naciones, las religiones y, en general, las instituciones cercanas al poder han encontrado en las lenguas un animal de carga perfecto para endosarle el fardo de una identidad nacional o una misión mecánica» (p. 65-66).

Més endavant, l'autora passa a negar o minimitzar la imposició del castellà, en la línia del que sentencià el mateix Joan Carles I el 2001, sense ni esmentar enlloc les obres de Francesc Ferrer Gironès, també desaparegut fa ben poc: «Lo que sostengo es que los intentos de imponer el castellano, cuando existieron, llegaron tarde, no fueron ni continuados ni sistemáticos, y se vieron obstaculizados por mil avatares» (p. 101).

Es pot matisar, com fan molts historiadors de la llengua, fins a quin punt s'imposa el castellà per motius comercials o d'interès crematístic o de prestigi o de moda. El que és innegable, però, és el pes també de prohibicions i persecucions, especialment notables després de la nostra guerra incivil. Lozano sembla que critica la imposició del castellà en el llarg franquisme, però ho fa caient ingènua-ment en valoracions increïbles: considera que la premsa basca o de Barcelona reben bé les tropes guanyadores, basant-se en els titulars d'una premsa que no tenia altra opció que lloar el vencedor! Més endavant, nega de manera confusa les conseqüències de la política castellanista del franquisme: «La creencia de que la lengua les había sido arrebatada se extendió, cuando lo cierto es que demostró su vitalidad manteniéndose a lo largo de la dictadura en usos hablados, los que sirven para medir las posibilidades de supervivencia de una lengua. El carácter oficial influye, sin duda, sobre todo por el prestigio que puede otorgar a la lengua ante sus hablantes, pero la supervivencia de una lengua no se cifra en él...».

Lozano, com altres autors de la seva corda, dóna una gran historicitat al castellà, fins al punt que ensopega amb errors flagrants: arriba erròniament a afirmar (p. 84) que en castellà s'escriu a Catalunya ja al segle XII, un moment en què s'usa sobretot el llatí, o que el castellà hauria estat una llengua oficial *de facto* des del segle XIII. El castellà s'hauria difós més pel poder d'intercanvi que no pas per imposició. Fent-se ressò de les tesis de López García (1985),¹ escriu que «el éxito del castellano residió, además de en su utilidad, en que adherirse a él no llevaba aparejada una identificación nacional arrolladora o excluyente» (p. 99), «el castellano se libró en no poca medida de que se lo vinculara a un singular espíritu español» (p. 101).

En un altre lloc Lozano es dedica a desqualificar l'ús del terme «llengua pròpia» («La mentira de la Transición»), el qual hauria permès prioritzar la llengua catalana. En aquesta crítica sorprèn que es desconeixi del tot Branchadell, l'autor que des del bàndol «catalanista» ha criticat aquest mateix concepte. En canvi,

1. Ángel LÓPEZ GARCÍA (1985), *El rumor de los desarraigados*, Barcelona, Anagrama.

com s'espera, Lozano lloa que Espanya tingui llengua comuna i que aquesta sigui el castellà: «España no puede perder el privilegio de su lengua común».

Aquesta constatació fa que doni clarament i sense vergonyes prioritat al castellà. En unes declaracions, uns mesos després de la publicació del llibre (*ABC*, 2 gener 2006), li preguntaven: «El PSOE acaba de aceptar que el nuevo Estatuto de Cataluña recoja el “deber” de conocer el catalán. ¿Cómo interpreta el hecho?». I responia: «En primer lugar, con sorpresa, porque el pasado mes de mayo el Partido Socialista no estaba de acuerdo con ese punto, y ahora sí. Una vez más se está utilizando la lengua como moneda de cambio, en una intragable equiparación simbólica del catalán y el castellano, por encima incluso del criterio del Tribunal Constitucional, que calificó en su sentencia 84/1868 como contraria a la Carta Magna la imposición del “deber” de conocer el gallego en la Ley de Normalización Lingüística de esa Comunidad autónoma de 1983. Creo que los socialistas se suben ahora al carro de una interpretación flexible de la Constitución y aducirán que el deber de conocer el castellano no tiene por qué excluir el deber añadido de conocer otra lengua en un determinado territorio, pero ese camino es muy peligroso por el uso que el nacionalismo puede hacer de él, como filtro laboral y elemento de discriminación. No es una medida lingüística sino política, que implica primar los comprometidos con una determinada ideología, a los “aculturados” en el catalanismo».

En comparació de l'homogeneïsm i assimilacionisme lingüístic que l'obra de Lozano traspua, sobta la preocupació per la pèrdua de la diversitat que és gairebé només de paraula perquè no encaixa amb la resta del volum: «[...] la pérdida lingüística que se vaticina, estimada en el 90 por 100 de las lenguas que hoy existen, implicaría una merma sustancial del patrimonio cultural humano».

Lozano, en un to de denúncia, ja tradicional de sectors castellanistes o espanyolistes, assenyalava que no s'ensenya bé el castellà a Catalunya i que tendiríem cap a una Catalunya monolingüe, fet que és fals. Si de cas, el problema és que encara força castellanoparlants no han estat bilingüïtzats. La pràctica totalitat dels catalanoparlants han estat bilingüïtzats en castellà i ho admeten fins i tot de grat. Per tant, no es perdrien les oportunitats que ofereix el coneixement del castellà.

Amb retòrica d'esquerres, Lozano conclou, de la mateixa manera que fan els francòfons amb el francès: convida a usar el castellà com a gran llengua davant la globalització i poc li amoïna què passa amb les llengües més petites tot i la defensa teòrica que en fa: «Del mismo modo que las empresas se asocian en unidades mayores para enfrentarse a los retos de la globalización, los ciudadanos, los trabajadores, los parias en general, también obtendrían más beneficios si eliminaran las barreras que los separan y constituyeran grandes unidades en defensa de sus intereses [...] El peor atentado cultural es permanecer indiferentes ante la discriminación y la injusticia, porque sus víctimas son mucho más importantes que las identidades: son personas. En este maremágnum, el papel de las lenguas es evidente: todas son igual de respetables, pero sólo las grandes lenguas, y el español

es una de ellas, podrán servir de vehículos de comunicación de grandes grupos humanos en defensa de sus intereses, sus derechos y su bienestar. No defendiendo una tiranía uniformadora que acabe con los vestigios de todas las lenguas locales, pero la globalización es poderosa y solo aceptándola hasta sus últimas consecuencias, es decir, uniendo las fuerzas individuales globalmente, se podrá hacer frente a sus consecuencias negativas y potenciar las positivas» (p. 196-197).

Aquest volum, en definitiva, és un epígon de segona línia d'obres anteriors de Salvador o Lodaes. Certament, posa el dit a la nafra d'alguns errors innegables: per exemple, l'abandó de l'hemicicle, en els primers noranta, d'alguns diputats del Parlament de Catalunya, quan algun diputat usà el castellà. En un altre apartat critica que la política lingüística en els òrgans centrals de l'Estat vulgui apropar-se a la suïssa, perquè a Espanya tothom ja coneix el castellà i s'hi comunica (p. 172). En conjunt, però, el llibre no és original ni innovador: desculpabilitza els sectors més castellanistes i els convida a defensar els seus drets, que, si escau, comporten la impermeabilització respecte al català, en la línia d'aquest nou grup polític Ciutadans de Catalunya. De fet, hi trobem reflectida la posició dels contraris a la bil·lingüïtzació de la població, que, com preveia J. J. Linz en els setanta, limitaria la mobilitat de la població espanyola monolingüe. Aquesta obra, tot i ser mediocre, té un avantatge: es troba als quioscs, és a l'abast de la gent. En canvi, els raonaments més plurilingüïstes, que defensen la continuïtat i normalitat del català, no arriben al ciutadà normal i corrent. I si és així, no serveixen de gaire: els raonaments assimillistes continuen amarant la mentalitat de la majoria de ciutadans espanyols, per als quals el català és com a molt una nosa. És significatiu que d'aquests raonaments monolingüïstes (pel pes de les campanyes de premsa, ràdio i televisió) es faci resò l'informe anual del Departament d'Estat dels EUA, per al qual «els esforços per a promoure l'ús de les llengües no castellaneres fan més difícil als castellanoparlants viure i treballar en aquestes àrees» (*La Vanguardia*, 9 març 2006).